

Rządowy program wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży z Ukrainy „Szkola dla wszystkich” na lata 2024-2027

Cel Programu

- Wsparcie uczniów i uczennic z Ukrainy, w tym pochodzenia romskiego oraz z niepełnosprawnościami, w funkcjonowaniu w polskim systemie oświaty, poprzez umożliwienie wskazanym w Programie podmiotom realizacji szeregu działań wspierających.
- Realizacja Programu pośrednio wpłynie także pozytywnie na sytuację dzieci i młodzieży - obywateli innych państw, posiadających doświadczenie migracyjne - realizujących kształcenie w polskich szkołach.

1. Program zostanie przyjęty przez Radę Ministrów - zgodnie z art. 90u ust.1 pkt 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. nr 95 poz. 425 z późn. zm.).
2. Program będzie realizowany do 31 sierpnia 2027 r.
3. Wartość programu: 500 000 000 zł
4. Program skierowany jest do dzieci i młodzieży z Ukrainy, które:
 - przybyły do Polski w wyniku agresji Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy,
 - legalnie przebywają na terytorium RP zgodnie z przepisami krajowymi,
 - realizują obowiązek szkolny lub nauki w szkole podstawowej lub ponadpodstawowej w Polsce (w latach 2024-2027).

Działania Programu rządowego realizowane będą w formule modułowej

➤ Moduł I - ASYSTENT MIĘDZYKULTUROWY

250 mln zł wojewodowie i właściwi ministrowie

- wsparcie w postaci zatrudnienia asystenta międzykulturowego w szkołach.

➤ Moduł II - DOBROSTAN SPOŁECZNOŚCI SZKOLNEJ

27 mln zł Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie

- Wsparcie w postaci przygotowania poradników i materiałów metodycznych,
- Internetowa baza dobrych praktyk, utworzenie portalu poświęconego edukacji międzykulturowej.

100 mln zł operator wojewódzki

- Wsparcie psychologiczno-pedagogiczne uczniów i uczennic z Ukrainy, doradztwo zawodowe.

➤ Moduł III - DOSKONALENIE KADR SYSTEMU OŚWIATY

30 mln zł: część centralna: Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie

- Szkolenia dla operatorów wojewódzkich w 15 obszarach wymienionych w Programie,
- Opracowanie pakietów materiałów merytorycznych, programów nauczania, organizacja konferencji,
- Opracowanie multimedialnych narzędzi dydaktycznych, utworzenie portalu.

77 mln zł: część regionalna: ORE dokonuje wyboru operatora wojewódzkiego zgodnie z ustawą prawo zamówień publicznych,

- Wsparcie w postaci szkoleń dla kadry systemu oświaty zgodnie z wytycznymi ORE, przez operatora wojewódzkiego.

➤ 6 mln zł działania administracyjne związane z Programem - Ministerstwo Edukacji Narodowej.

Ministerstwo
Edukacji Narodowej

I. MODUŁ „Asystent międzykulturowy”

Cel:

Wzmocnienie włączającego charakteru i lepsze dostosowanie środowiska szkolnego do potrzeb związanych z wielokulturowością poprzez wsparcie finansowe organów prowadzących szkoły podstawowe i ponadpodstawowe, w których uczniowie z Ukrainy spełniają obowiązek szkolny lub obowiązek nauki, w zatrudnieniu asystentów międzykulturowych.

Sposób realizacji:

Dofinansowanie zatrudnienia asystentów międzykulturowych w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych z wyłączeniem szkół dla dorosłych.

Wskaźniki:

1. liczba szkół objętych wsparciem asystenta międzykulturowego (co najmniej 1 179 szkół).
2. liczba osób świadczących usługi asystenta międzykulturowego (co najmniej 1 490 asystentów międzykulturowych).

I. MODUŁ „Asystent międzykulturowy”

➤ Kryteria zatrudniania asystentów międzykulturowych:

- 1 asystent międzykulturowy na każdą grupę 20 uczniów i uczennic z Ukrainy.
- 1 asystent międzykulturowy na każdą grupę 10 uczniów i uczennic z Ukrainy pochodzenia romskiego.

➤ Pierwszeństwo w wypłacie wsparcia mają szkoły z największą liczbą uczniów i uczennic z Ukrainy.

Pod uwagę brany będzie również procentowy udział uczniów i uczennic z Ukrainy w stosunku do ogółu uczniów w danej szkole.

W pierwszej kolejności wsparcie uzyskają szkoły publiczne.

Organ prowadzący będzie zobowiązany do złożenia oświadczenia o braku finansowania zatrudnienia asystenta międzykulturowego z innych środków publicznych.

Moduł I Asystent międzykulturowy

Wojewodowie
245 mln zł

- ✓ Wojewoda ogłasza nabór.
- ✓ Organy prowadzące szkoły składają wnioski do wojewodów.
- ✓ Kwalifikacja szkół do objęcia wsparciem przez wojewodów.
- ✓ Wojewoda przyznaje organom prowadzącym szkoły środki finansowe na dofinansowanie zatrudnienia asystenta międzykulturowego.

Ministrowie prowadzący szkoły
5 mln zł

- ✓ Właściwi ministrowie przeprowadzają analizę wśród prowadzonych szkół na temat potrzeby zatrudnienia asystenta międzykulturowego i przekazują informację o zapotrzebowaniu na środki.
- ✓ Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania przekazuje informację o planowanej wielkości środków na realizację modułu do właściwych ministrów.
- ✓ Dyrektorzy szkół składają wnioski do właściwych ministrów prowadzących szkoły.
- ✓ Kwalifikacja szkół do objęcia wsparciem przez właściwych ministrów.
- ✓ Właściwi ministrowie przekazują do zakwalifikowanych szkół środki finansowe na dofinansowanie zatrudnienia asystenta międzykulturowego.

Warunki:

- ✓ co najmniej 1 dziecko: uczeń lub uczennica z Ukrainy
- ✓ dofinansowanie zatrudnienia przez 12 miesięcy (rok kalendarzowy)

I. MODUŁ „Asystent międzykulturowy”

TABELA 2. Środki na wynagrodzenie asystentów.

Województwo	Liczba uczniów ukraińskich	Udział % na poziomie województwa	Budżet na województwo na 3 lata (w zł)	Koszty administracyjne (w zł)	Średnioroczna liczba asystentów w województwie
DOLNOŚLĄSKIE	14 771	11,15%	27 313 445,79 zł	655 522,70 zł	146
KUJAWSKO-POMORSKIE	5 238	3,95%	9 685 723,99 zł	232 457,38 zł	52
LUBELSKIE	4 103	3,10%	7 586 965,55 zł	182 087,17 zł	41
LUBUSKIE	4 932	3,72%	9 119 891,32 zł	218 877,39 zł	49
ŁÓDZKIE	9 075	6,85%	16 780 821,92 zł	402 739,73 zł	90
MAŁOPOLSKIE	11 212	8,46%	20 732 405,00 zł	497 577,72 zł	111
MAZOWIECKIE	23 065	17,41%	42 650 100,00 zł	1 023 602,40 zł	229
OPOLSKIE	3 198	2,41%	5 913 506,17 zł	141 924,15 zł	32
PODKARPACKIE	3 240	2,45%	5 991 169,48 zł	143 788,07 zł	32
PODLASKIE	1 881	1,42%	3 478 206,72 zł	83 476,96 zł	19
POMORSKIE	10 417	7,86%	19 262 349,52 zł	462 296,39 zł	103
ŚLĄSKIE	15 415	11,63%	28 504 283,18 zł	684 102,80 zł	153
ŚWIĘTOKRZYSKIE	2 573	1,94%	4 757 802,18 zł	114 187,25 zł	26
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	2 353	1,78%	4 350 994,38 zł	104 423,87 zł	23
WIELKOPOLSKIE	14 013	10,58%	25 911 807,99 zł	621 883,39 zł	139
ZACHODNIOPOMORSKIE	7 009	5,29%	12 960 526,81 zł	311 052,64 zł	69
Razem	132 495	-	245 000 000,00 zł	5 880 000,00 zł	1 314

I. MODUŁ „Asystent międzykulturowy”

Część prowadzona przez ministrów:

- ✓ Wysokość dofinansowania dla ministrów prowadzących szkoły wynosi łącznie:
5 000 000 zł
- ✓ Na obsługę realizacji zadań w ramach modułu przeznaczono środki w wysokości 2,4 % kosztów bezpośrednich realizacji modułu,
- ✓ Uprawnieni do skorzystania ze wsparcia:
 - 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego,
 - 2) minister właściwy do spraw rolnictwa,
 - 3) minister właściwy do spraw środowiska,
 - 4) minister właściwy do spraw gospodarki morskiej,
 - 5) minister właściwy do spraw żeglugi śródlądowej.

II. MODUŁ „Dobrostan społeczności szkolnej”

Cel:

podwyższenie poziomu dobrostanu uczniów i uczennic z Ukrainy, a także całości społeczności szkolnej, poprzez realizację różnorodnych form wsparcia w obszarze kształcenia, wychowania i opieki.

Odbiorcy wsparcia:

- uczniowie i uczennice z doświadczeniem migracyjnym, w tym uczniowie i uczennice z Ukrainy,
- rodzice i opiekunowie uczniów i uczennic z doświadczeniem migracyjnym,
- kadra systemu oświaty, w tym m.in. nauczyciele przedmiotowi, specjaliści szkolni oraz zatrudnieni w poradniach psychologiczno-pedagogicznych,

Moduł II będzie realizowany na dwóch poziomach:

- centralnym przez instytut Badań Edukacyjnych, kwota: 27 000 000 zł (w tym środki na obsługę zadań).
- regionalnym przez wojewodów, kwota: 100 000 000 zł na sfinansowanie działań 16 operatorów wojewódzkich oraz środki przeznaczone na obsługę realizacji zadań w wysokości 4% przyznanych środków.

Moduł II Dobrostan społeczności szkolnej

POZIOM REGIONALNY

Wojewodowie
100 mln zł

- Wojewoda ogłasza (na podstawie ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie) konkurs dla operatorów, którzy mają doświadczenie w pracy z dziećmi i młodzieżą z doświadczeniem migracyjnym i przeprowadza procedurę konkursową,
- Wojewoda dokonuje wyboru operatora wojewódzkiego (obejmującego 16 operatorów) i zawiera umowy.
- Organy prowadzące w ramach konkursu składają wnioski o dofinansowania w formie dotacji celowej.

POZIOM CENTRALNY

Instytut Badań Edukacyjnych
27 mln zł

- Instytut Badań Edukacyjnych realizuje określone w module II Programu działania w oparciu o umowę zawartą z MEN.
- Realizacja działań zgodnie z harmonogramem zadań IBE na poziomie centralnym

II. MODUŁ „Dobrostan społeczności szkolnej”

Tabela 3. Moduł II - kwoty wsparcia z Programu rządowego w podziale na województwa.

województwo	uczniowie pochodzenia ukraińskiego uchodźcy z Ukrainy	% udział uczniów pochodzenia ukraińskiego w podziale poszczególne województwa	kwota na województwo (zł)
DOLNOŚLĄSKIE	14 771	11,15%	11 148 345
KUJAWSKO-POMORSKIE	5 238	3,95%	3 953 357
LUBELSKIE	4 103	3,10%	3 096 721
LUBUSKIE	4 932	3,72%	3 722 405
ŁÓDZKIE	9 075	6,85%	6 849 315
MAŁOPOLSKIE	11 212	8,46%	8 462 206
MAZOWIECKIE	23 065	17,41%	17 408 204
OPOLSKIE	3 198	2,41%	2 413 676
PODKARPACKIE	3 240	2,45%	2 445 375
PODLASKIE	1 881	1,42%	1 419 676
POMORSKIE	10 417	7,86%	7 862 183
ŚLĄSKIE	15 415	11,63%	11 634 401
ŚWIĘTOKRZYSKIE	2 573	1,94%	1 941 960
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	2 353	1,78%	1 775 916
WIELKOPOLSKIE	14 013	10,58%	10 576 248
ZACHODNIOPOMORSKIE	7 009	5,29%	5 290 011
Razem	132 495		100 000 000,00

II. MODUŁ „Dobrostan społeczności szkolnej”

WSKAŹNIKI

POZIOM REGIONANY

WSKAŹNIKI:

1. Liczba osób (uczniów, rodziców, przedstawiciele kadry systemu oświaty) objętych wsparciem w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej i problemów wychowawczych (konsultacje on-line, szkolenia, działania informacyjne, warsztaty językowe).

POZIOM CENTRALNY

WSKAŹNIKI:

1. Utworzenie portalu poświęconego edukacji międzykulturowej na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej - 1 szt.
2. Internetowa baza dobrych praktyk z regionów - 1 szt.
3. Organizacja forum wymiany doświadczeń na poziomie regionalnym, ogólnopolskim (i międzynarodowym) - 1 szt.
4. Opracowanie standardów diagnostycznych do oceny indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych- 1 szt.
5. Opracowanie materiałów metodycznych m.in. dotyczących specjalistycznej pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów i uczennic z Ukrainy - 1 szt.

II. MODUŁ „Dobrostan społeczności szkolnej”

POZIOM REGIONALNY działania realizowane przez operatorów wojewódzkich:

1. **Wsparcie dla uczniów i uczennic z doświadczeniem migracyjnym, ze szczególnym uwzględnieniem uczniów i uczennic z Ukrainy:**
 - ▶ konsultacje online dla dzieci w wieku od 13 r. ż.,
 - ▶ specjalistyczna pomoc psychologiczna,
 - ▶ doradztwo zawodowe i wsparcie w procesie wdrożenia na rynek pracy.

2. **Wspieranie rodziców (lub opiekunów), poprzez rozwój ich umiejętności wychowawczych:**
 - ▶ działania informacyjne - promowanie korzystania ze wsparcia, spotkania informacyjne dla rodziców polskich dzieci w celu zrozumienia specyfiki migracji wojennej,
 - ▶ grupy wsparcia i wymiany doświadczeń pomiędzy rodzicami, warsztaty językowe dla rodziców,
 - ▶ konsultacje online dla rodziców (asystenci międzykulturowi, psychologowie, psychiatrzy, psychoterapeuci).

3. **Wspieranie kadry oświatowej poprzez rozwój umiejętności metodycznych:**
 - ▶ zapewnienie rozwoju zawodowego terapeutów (grupowych i indywidualnych),
 - ▶ konsultacje online (psychologowie, psychiatrzy, psychoterapeuci),
 - ▶ identyfikacja indywidualnych potrzeb uczniów z doświadczeniem migracyjnym - opracowanie programu wychowawczo-profilaktycznego.

Ministerstwo
Edukacji Narodowej

II. MODUŁ „Dobrostan społeczności szkolnej”

Poziom centralny - działania realizowane przez Instytut Badań Edukacyjnych:

- ✓ Utworzenie i prowadzenie portalu poświęconego edukacji międzykulturowej - baza wiedzy na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej.
- ✓ Internetowa baza dobrych praktyk z regionów.
- ✓ Organizacja forum wymiany doświadczeń na poziomie regionalnym i ogólnopolskim
- ✓ Opracowanie materiałów metodycznych:
 - dotyczących specjalistycznej pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów i uczennic z Ukrainy (także pochodzenia romskiego i z niepełnosprawnościami)
 - dotyczących pracy z osobami dotkniętymi traumą wojenną,
 - wsparcie szkoleniowo-metodyczne dla kadry systemu oświaty,
 - dla pracowników kuratorium oświaty
 - dotyczących pracy z uczniami i uczennicami z doświadczeniem migracyjnym w modelu biopsychospołecznym (w tym wykorzystanie metodologii oceny funkcjonalnej).

II. MODUŁ „Dobrostan społeczności szkolnej”

Poziom centralny

Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie - komponent badawczy programu:

1. Badanie poziomu znajomości języka polskiego jako języka obcego wśród uczniów i uczennic z Ukrainy (pomiar na początku realizacji programu i w fazie końcowej lub na zakończenie udziału danego ucznia/uczennicy; model test-retest).
2. Badania longitudinalne w zakresie zmian w poczuciu przynależności, dobrostanu, efektów edukacyjnych uczniów z doświadczeniem migracyjnym, ze szczególnym uwzględnieniem uczniów z Ukrainy - w badaniu będzie uwzględniona również grupa referencyjna uczniów polskich.

III. MODUŁ „Doskonalenie kadr systemu oświaty”

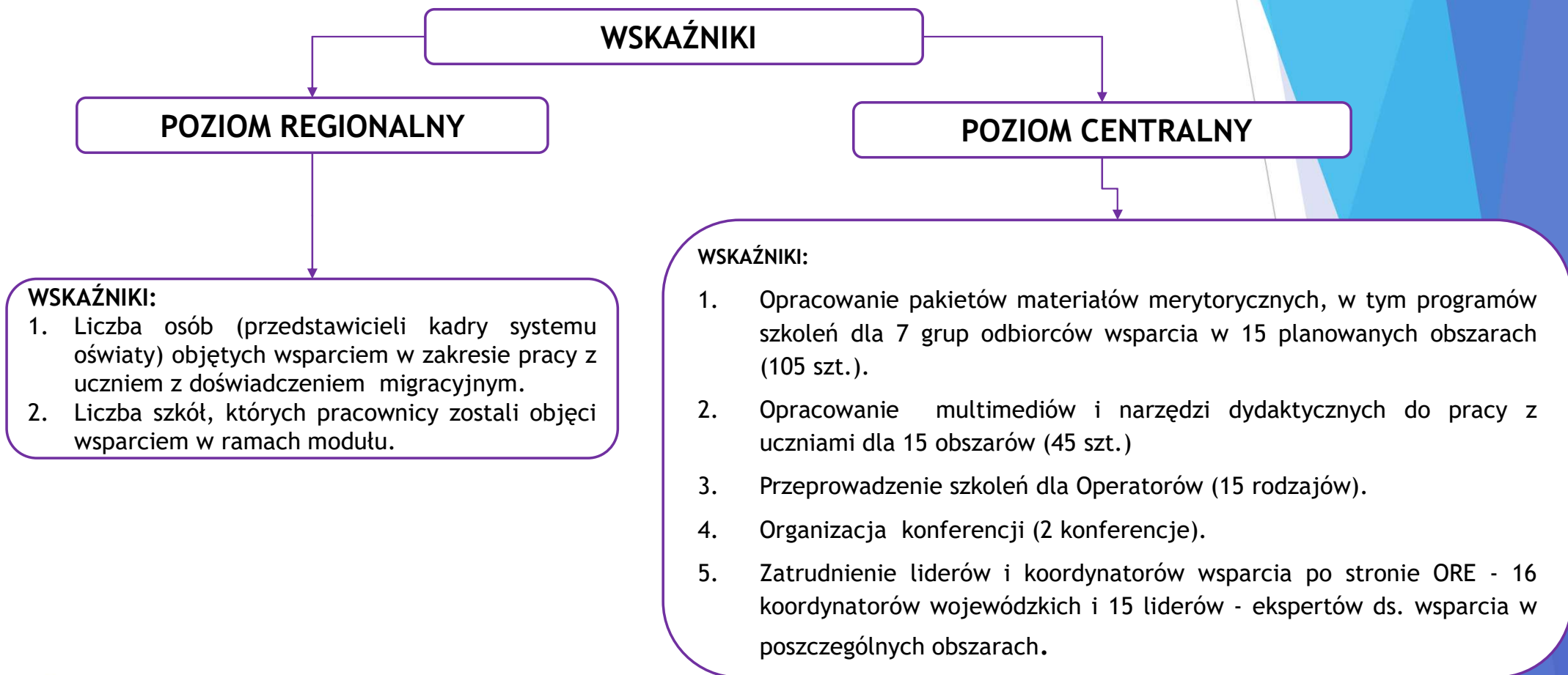
Cel:

Podwyższenie poziomu wiedzy i rozwinięcie umiejętności kadr systemu oświaty i asystentów międzykulturowych w zakresie pracy w środowisku wielokulturowym.

Moduł III będzie realizowany na dwóch poziomach:

- **Centralnym** przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie (ORE), na podstawie porozumienia zawartego z MEN - kwota: 30 000 000 zł.
- **Regionalnym** przez operatorów wojewódzkich, którzy wybierani będą przez ORE zgodnie z ustawą Prawo zamówień publicznych - kwota: 77 000 000 zł.

III. MODUŁ „Doskonalenie kadr systemu oświaty”

Moduł III Doskonalenie kadr systemu oświaty

ORE

POZIOM REGIONALNY
77 mln zł

Operator wojewódzki

- ✓ ORE dokonuje wyboru operatora wojewódzkiego zgodnie z ustawą Prawo zamówień publicznych
- ✓ Operatorem wojewódzkim może być konsorcjum spełniające określone w przetargu warunki.
- ✓ Operator wojewódzki organizuje szkolenia dla kadry systemu oświaty zgodnie z wytycznymi ORE.

POZIOM CENTRALNY
30 mln zł

✓ Działanie na podstawie zawartego porozumienia z MEN

✓ Szkolenia dla operatorów wojewódzkich w 15 obszarach wymienionych w Programie

✓ Opracowanie pakietów materiałów merytorycznych
✓ Opracowanie multimedialnych narzędzi dydaktycznych

III. MODUŁ „Doskonalenie kadr systemu oświaty”

POZIOM CENTRALNY Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie

1. Etap przygotowawczy modułu:

- Opracowanie koncepcji merytorycznej i organizacyjnej modułu.
- Przeprowadzenie badania potrzeb szkoleniowych beneficjentów i mapowanie potrzeb.

2. Etap realizacji programu

- Opracowanie materiałów merytorycznych i narzędzi dydaktycznych dla odbiorców modułu.
- Przygotowanie programów szkoleń dla różnych grup odbiorców, takich jak kadra kierownicza szkół, nauczyciele, specjaliści i asystenci międzykulturowi.
- Organizacja i przeprowadzenie szkoleń dla operatorów jako multiplikatorów modułu.
- Bieżący monitoring i ewaluacja działań projektowych (przynajmniej raz w roku).

III. MODUŁ „Doskonalenie kadr systemu oświaty”

POZIOM REGIONALNY - OPERATORZY WOJEWÓDZCY

Zakres tematyczny wsparcia szkoleniowego - 15 obszarów:

Praca z uczniem z doświadczeniem migracyjnym – aspekt prawny.

Praca z uczniem z doświadczeniem migracyjnym – metodyka pracy.

Uczeń z doświadczeniem migracyjnym w szkole – ramy prawne.

Dostosowanie realizowanych w szkole programów nauczania oraz metod i form ich realizacji do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów z doświadczeniem migracyjnym.

Komunikacja z uczniami i uczennicami oraz rodzicami i opiekunami z Ukrainy, uwzględniająca aspekty glottodydaktyczne oraz kontekst językowy.

Różnorodność potrzeb uczniów i uczennic – dostosowanie do zróżnicowanych doświadczeń i kontekstów kulturowych

Praca z uczniem z doświadczeniem migracyjnym w ramach nauczania przedmiotu.

Współpraca z asystentem międzykulturowym.

Przygotowanie do pracy z uczniem i uczennicą z Ukrainy pochodzenia romskiego.

Wsparcie nauczycieli w pracy z uczniami i uczennicami z doświadczeniem migracyjnym w kontekście edukacji włączającej oraz pracy z grupą zróżnicowaną.

Budowanie bezpiecznego i wspierającego środowiska szkolnego dla uczniów z doświadczeniem migracyjnym.

Rola kultury i tożsamości w procesie adaptacji uczniów z doświadczeniem migracyjnym.

Zarządzanie sytuacjami kryzysowymi i konfliktami w grupach zróżnicowanych kulturowo.

Wsparcie rodziców uczniów z doświadczeniem migracyjnym w procesie edukacyjnym dzieci.

Praca z uczniami z doświadczeniem migracyjnym w kontekście traumatycznych doświadczeń.

III. MODUŁ „Doskonalenie kadr systemu oświaty”

Tabela 4. Moduł III - kwoty wsparcia z Programu w podziale na województwa.

województwo	uczniowie pochodzenia ukraińskiego uchodzący z Ukrainy	% udział pochodzenia ukraińskiego uczniów	kwota na województwo (zł)
DOLNOŚLĄSKIE	14 771	11,15%	8 584 225,82 zł
KUJAWSKO-POMORSKIE	5 238	3,95%	3 044 084,68 zł
LUBELSKIE	4 103	3,10%	2 384 474,89 zł
LUBUSKIE	4 932	3,72%	2 866 251,56 zł
ŁÓDZKIE	9 075	6,85%	5 273 972,60 zł
MAŁOPOLSKIE	11 212	8,46%	6 515 898,71 zł
MAZOWIECKIE	23 065	17,41%	13 404 317,14 zł
OPOLSKIE	3 198	2,41%	1 858 530,51 zł
PODKARPACKIE	3 240	2,45%	1 882 938,98 zł
PODLASKIE	1 881	1,42%	1 093 150,68 zł
POMORSKIE	10 417	7,86%	6 053 881,28 zł
ŚLĄSKIE	15 415	11,63%	8 958 489,00 zł
ŚWIĘTOKRZYSKIE	2 573	1,94%	1 495 309,26 zł
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	2 353	1,78%	1 367 455,38 zł
WIELKOPOLSKIE	14 013	10,58%	8 143 711,08 zł
ZACHODNIOPOMORSKIE	7 009	5,29%	4 073 308,43 zł
Razem	132 495	100,00%	77 000 000,00 zł

Zmiany w Programie

- Zmiany w Programie będą mogły być wprowadzone po uzgodnieniu treści z ministrem właściwym ds. rozwoju regionalnego.
- Zmiana wysokości alokacji może dotyczyć przesunięć w przypadku niewykorzystania jak i zwiększonego zapotrzebowania zarówno w latach realizacji Programu, jak i w poszczególnych modułach.
- Minister może przeznaczyć środki niewykorzystane w Module II lub Module III, na podwyższenie limitu dofinansowania w Module I w zakresie zatrudnienia asystenta międzykulturowego.
- W przypadku wyczerpania puli środków na dany moduł, dostępnych na realizację Programu, minister właściwy ds. oświaty i wychowania może dokonać przesunięcia środków (zwiększenie lub zmniejszenie) pomiędzy województwami w ramach modułu I lub dokonać przesunięcia środków z modułu II (poziom regionalny) do modułu I lub z modułu I do modułu II (poziom regionalny).
- W przypadku gdy kwota zapotrzebowania na dotację w ofertach zakwalifikowanych przez Wojewodów przekroczy kwotę limitu dotacji ustaloną zgodnie z tabelą indykatywnego podziału środków, Minister może zwiększyć wysokość dotacji dla województwa z większym zapotrzebowaniem na wyżej wymienione wsparcie, bądź zmniejszyć wysokość dotacji dla województwa niewykorzystującego alokacji.

MONITORING, KONTROLA i EWALUACJA PROGRAMU

Bieżący monitoring działań i roczne sprawozdania z realizacji poszczególnych modułów (poziom centralny i poziom regionalny).

Kontrola prowadzona zgodnie z właściwymi przepisami prawa krajowego.

Badanie ewaluacyjne przeprowadzone przez MEN (ewaluacja końcowa Programu).